

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Επιμέλεια διαγωνίσματος: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΝΤΖΟΥΛΗ

A1α.

- 1.Σωστό «Φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν [: τὴν πόλιν]».
- 2.Λάθος «ὁ δὲ ἄνθρωπος ὄπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τὰναντία ἔστι χρῆσθαι μάλιστα».
- 3.Σωστό «ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους».

A1β. οἷς: αναφέρεται στον ὄρο «ὄπλα»

ἀνοσιώτατον: αναφέρεται στον ὄρο «ἄνθρωπος»

B1. Ο Ζήνων εἶχε γράψει ἓνα ἔργο με τον τίτλο *Πολιτεία* που δεν σώθηκε. Ὅπως ο Πλάτων στη δική του *Πολιτεία*, με την οποία αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε ἄλλη, ο Στωικός κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ἰδανική πολιτεία, στο πλαίσιο ὅμως μίας εποχῆς που ἀλλάζει. Πρόκειται, ἴσως, για μία κοινότητα σοφῶν και ἐνάρετων ἀνθρώπων, ὅπου ἡ ιδιότητα του πολίτη εἶναι μία μόνο πτυχή της ηθικῆς προσωπικότητας. Σε αὐτή την πολιτεία αναφέρεται ο Πλούταρχος στο δοθέν ἀπόσπασμα, στην οποία οἱ ἄνθρωποι δεν κατοικοῦν χωρισμένοι σε πόλεις ἢ δήμους («ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν»), δεν υπακούουν σε διαφορετικούς κανόνες δικαίου («ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους»), ἀλλὰ ὅλοι θεωροῦνται συνδημότες και συμπολίτες («πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας») και ζουν με ἓναν τρόπο ζωῆς κοινὸ για ὅλους («εἷς δὲ βίος ἢ καὶ κόσμος»).

Κύριο γνώρισμα της πολιτείας του Ζήνωνα θεωρεῖται ἡ εὐνομία. Ἡ εὐνομία αποτελοῦσε μόνιμο αἶτημα στη θεωρία και την πρακτική της ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἐνας ἀπὸ τους υποστηρικτῆς της δημοκρατίας, ο λεγόμενος "Ἀνώνυμος του Ἰαμβλίου" συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της,

αξιολογώντας την ως «ό, τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Στρωματείς*, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία.

Η αρμονική συμβίωση των μελών της ζηνώνειας κοσμοπόλης αισθητοποιείται από τον Πλούταρχο με μια παρομοίωση και ταυτόχρονα οπτική εικόνα. Πρόκειται για την εικόνα της ομάδας (της αγέλης) ζώων, τα μέλη της οποίας τρέφονται μαζί αρμονικά και χωρίς ανταγωνισμό, που πορεύονται σύμφωνα με τους κανόνες της φύσης («ὡσπερ ἀγέλης ...συντρεφομένης»). Επίσης, το σχήμα ἀρσης – θέσης ή αντίθεσης («μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἠγάμεθα δημότας καὶ πολίτας») αισθητοποιεί το ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού που προβάλλει ο Ζήνων και ενισχύει την άποψή του για τη δημιουργία ισχυρών δεσμών μεταξύ των ανθρώπων, καθώς δεν υπόκεινται σε διακρίσεις.

B2.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Λάθος
4. Σωστό
5. Λάθος

B3α.

1. συστήσας - ε. ιστός
2. φύεται - δ. έμφυτος
3. έδωδήν - στ. παμφάγος
4. συντείνει - α. συντονισμός
5. άγέλης - η. χορηγός
6. συντρεφομένης - β. θρεπτικός

B3β. Η τρίτη τάξη του Λυκείου απαιτεί σκληρή δουλειά και προσήλωση για να επιτύχουν οι μαθητές στις εξετάσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου της ιστορίας έχω αφήσει αδιάβαστες τις μισές σελίδες.

B4. Στο δοθέν απόσπασμα από την Πολιτεία του Πλάτωνα παρακολουθούμε τις απόψεις του Γλαύκωνα για τη φύση της δικαιοσύνης.

Ο Γλαύκων πιστεύει ότι οι άνθρωποι έχουν μια φυσική ροπή προς την αδικία («Είναι, λέγουν, από τη φύση καλό πράγμα να αδικεί κανείς, αλλά κακό να αδικείται, και μάλιστα πολύ περισσότερο κακό απ' ό,τι είναι καλό ν' αδικεί») και μάλιστα τονίζει ότι όσοι δεν μπορούν να αδικοπραγούν ή να υπερασπίζονται τους εαυτούς τους («όσοι απ' αυτούς δεν είχαν τη δύναμη ούτε [359a] ν' αποφεύγουν τις αδικίες των άλλων, ούτε οι ίδιοι ν' αδικούν») επινόησαν τη δικαιοσύνη για την προστασία τους («είναι συμφερότερο να συμφωνήσουν μεταξύ τους μήτε ν' αδικούν μήτε ν' αδικούνται»). Άρα, ο Γλαύκων θεωρεί τη δικαιοσύνη μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση των πολλών και αδύναμων για την αυτοπροστασία τους («το δίκαιο λοιπόν, ικανοποιεί όχι επειδή είναι αφεαυτού καλό πράγμα, αλλά επειδή η αδυναμία πολλών να αδικούν το κάνει να το τιμούν για τέτοιο») και αναγκαστική επιλογή συμβιβασμού, καθόλου τιμητική για τον άνδρα («γιατί ένας που μπορεί να κάνει το άδικο και είναι πραγματικώς άντρας, ποτέ δεν θα μπορούσε νά 'ρθει με κανένα σε τέτοιο συμβιβασμό, ώστε μήτε ν' αδικεί μήτε ν' αδικείται γιατί αυτό θα ήταν τρέλα εκ μέρους του»).

Αντίθετα, ο Αριστοτέλης στο πρώτο απόσπασμα θεωρεί ότι η τήρηση των νόμων και η εφαρμογή της δικαιοσύνης αποτελούν τον αναγκαίο περιορισμό, για να τελειωθεί ο άνθρωπος, να ολοκληρώσει τον φυσικό του προορισμό, να γίνει το ανώτερο από όλα τα όντα («τελεωθείς βέλτιστον τῶν ζῶων ἄνθρωπός ἐστιν»). Η ορθότητα αυτού του περιορισμού αποδεικνύεται με την εξέταση των βλαβερών συνεπειών της αδικίας («Διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον»: το πιο ανόσιο ον στις σχέσεις του με το θείο, το πιο άγριο στις σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους, το χειρότερο από όλα τα όντα στις ερωτικές απολαύσεις και στις απολαύσεις του φαγητού.) Ο φιλόσοφος θα αναπτύξει τα επιχειρήματά του με τη μέθοδο «ἐκ τοῦ ἀντιθέτου», θα μιλήσει δηλαδή πρώτα για τις επιπτώσεις της αδικίας, για να καταλήξει στη μεγάλη σημασία που έχει η δικαιοσύνη για τη συγκρότηση της πολιτικής κοινωνίας, καθώς αποτελεί, κατά τη γνώμη του, συστατικό στοιχείο της πόλης («Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν»), επειδή είναι σε θέση να εξασφαλίσει την τάξη και την οργάνωση μέσα στην πολιτική κοινωνία («ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν, ἢ δὲ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κρίσις»). Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο Αριστοτέλης εναλλάσσει στο κείμενό του τους όρους «δίκη» και «δικαιοσύνη» που είναι ετυμολογικά συγγενείς και νοηματικά παραπλήσιοι, αλλά όχι ταυτόσημοι. Εδώ η «δίκη» δε χρησιμοποιείται με τη σημερινή της σημασία της ακροαματικής δικαστικής διαδικασίας, αλλά σημαίνει το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Έτσι, λοιπόν, η δικαιοσύνη νοείται ως:

α) αρετή, δηλαδή ιδιότητα του ανθρώπου να πράττει με γνώμονα τους γραπτούς νόμους της πολιτείας και δείχνοντας τον απαιτούμενο σεβασμό στους άγραφους νόμους,

β) θεσμός της πολιτείας, δηλαδή το σύνολο των κανόνων που εξασφαλίζουν την τάξη και την αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη. Λειτουργία της πολιτείας είναι να δίνει στον καθένα εκείνο που είναι δίκαιο να του ανήκει (διανεμητική δικαιοσύνη) και να επανορθώνει την αδικία (διορθωτική δικαιοσύνη),

γ) κοινωνική αρετή, δηλαδή ιδιότητα του ατόμου να ζει σύμφωνα με την κοινωνική ηθική της πόλης.

Η δικαιοσύνη ως θεσμός της πολιτείας και ως κοινωνική αρετή έχει σαφή πολιτική διάσταση, αφού αυτός που την ασκεί δεν την επιδιώκει μόνο για τον εαυτό του, αλλά για το σύνολο της κοινωνίας.

Είναι, λοιπόν, προφανές πως οι απόψεις των δύο διανοητών για τη δικαιοσύνη δεν έχουν κανένα κοινό σημείο αναφοράς, αφού ο Γλαύκων υποκινούμενος από μια καθαρά ατομοκεντρική αντίληψη θεωρεί τη δικαιοσύνη υποκριτική κοινωνική σύμβαση, ενώ ο Αριστοτέλης την εκλαμβάνει ως θεμέλιο συνοχής της πολιτικής κοινωνίας και απόδειξη της ηθικής ολοκλήρωσης του ανθρώπου.

Γ1. Χαρακτηριστικό, λοιπόν, των στοχαστικών ανθρώπων είναι, όταν απολαμβάνουν την παρούσα εύνοια της τύχης, τότε να επιδεικνύουν μεγαλύτερο ζήλο να είναι συνετοί· γιατί τίποτε δεν είναι τόσο φοβερό ούτε σε όσους προφυλάσσονται, ώστε να μην μπορεί κανείς να προστατευθεί από αυτό, ούτε σε όσους αδιαφορούν, ώστε να υποστούν κάτι που δεν το περιμένουν. Αυτά τα λέω όχι για να σας τρομάξω αναιτιολόγητα, αλλά για μην δείξετε αδιαφορία, εξαιτίας της παρούσας ευημερίας, στο άκουσμα συμφορών, οι οποίες θα επέλθουν, αν δεν σκεφθείτε τα ζητήματα εκ των προτέρων, αλλά για να προστατεύσετε τον εαυτό σας χωρίς να πάθετε (κάτι), όπως αρμόζει σε όσους ισχυρίζονται βέβαια ότι δεν είναι κατώτεροι από κανέναν στη σύνεση.

Γ2. Ο ρήτορας θεωρεί ότι όσοι δυστυχούν μελετούν καλύτερα τα ζητήματα από ό,τι όσοι ευτυχούν («οί κακῶς πράττοντες ἄμεινον περὶ τῶν πραγμάτων τῶν εὖ πραττόντων βουλευόνται»). Αυτό γίνεται, επειδή οι τελευταίοι ούτε έχουν να φοβηθούν κάτι («τοῖς μὲν μήτε φοβεῖσθαι μηδὲν») ούτε, αν κάποιος κάνει λόγο για συμφορές, θεωρούν ότι ταιριάζουν στην περίπτωσή τους («μήθ' ἂν τις λέγοι δεινὰ προσήκονθ' αὐτοῖς ἡγεῖσθαι»). Αντίθετα, όσοι δυστυχούν, καθώς δεν έχουν απομακρυνθεί από τα σφάλματα («τοὺς δὲ πλησίον ὄντας τῶν ἁμαρτημάτων»), όταν φτάνουν στη δυστυχία, συμπεριφέρονται συνετά και με μέτρο («ὅταν εἰς τὸ κακῶς πράττειν ἀφίκωνται, σώφρονας πρὸς τὰ λοιπὰ καὶ μετρίους ὑπάρχειν»).

Γ3α. ἀφίκωνται: ἀφικοῦ
πράττειν: πεπραχθαι
ὑπάρχειν: ὑπήρχθαι
κακῶς: κάκιστα/χείριστα

Γ3β. ταῦτ' : δεικτική αντωνυμία > τούτοις
ὑμᾶς: προσωπική αντωνυμία > ὑμῖν
ᾧ: αναφορική αντωνυμία > οἷς

Γ4α. Ἀθηναῖοι: επιθετικός προσδιορισμός στο ἄνδρες
τῶν πραττόντων: επιθετική μετοχή, γενική συγκριτική στο ἄμεινον
τῶν πραγμάτων: αντικείμενο στο ρήμα προνοήσεσθε
ἀπολείπεσθαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση ἐστὶν προσῆκον

Γ4β. ὁ ῥήτωρ ἔλεγεν τοῖς ἀνδράσιν Ἀθηναίοις οὐδένα πώποτ' ἴσως τούτων ζητῆσαι τί δήποθ' οἱ κακῶς πράττοντες ἄμεινον περὶ τῶν πραγμάτων τῶν εὖ πραττόντων βουλευοῖντο.

